

Juno); «yo soy fecha *cumbleça* de la mi hermana» en Juan de Mena, «*combleça* de casada: pellex» en Nebrija; «*combleça, amigada* con casado: pellex» en Sánchez de la Ballesta (1587), i encara d'altres.

La conclusió d'aquestes dades és que va existir una vella forma hispànica *COMBORTIA, amb variant *COMBRŌTIA¹⁷ (potser també *COMBLŌTIA),¹⁸ comuna a tota la península Ibèrica (fora del Principat), amb el sentit bàsic de 'concubina', 'la que sol jeure amb tal o tal', com en el llatí hisp. CONCŪBA (clàssic *concubina*): tractant-se d'un terme del llenguatge jurídic (consuetudinari i antic) i el sentit que hem de suposar originari (per bé que la literatura usi més el de 'rival', de més aplicacions quotidianes i més impacte afectiu).

Doncs bé, des del moment que, en una zona de la Romània, coincident o adjacent, existeix un terme promà BERTI- per designar una mena de jaç o llit o el fet de jeure, és inevitable admetre que, no separant-se *COMBORTIA més que pel prefix CON- 'juntament' i la vocal tònica, *COMBORTIA té el mateix origen que BERTI- amb l'apofonia indoeuropea Ē/ō del tipus més trivial i repetit, majorment quan el vocalisme de matís ō és el que exigeix la morfologia de totes les llengües indoeuropees en les formacions adjectivals en CON- o prefixos equivalents: cèlt. *Congonius* (*Congonnetiacos*), *Contoutos*, *Combogius* (o *Ver-combogius*), *Comboiomarus*, i fins *COMBOROS (d'arrel igual o semblant a la nostra¹⁹), sorotàptic hispànic COMPLOUTOM (> *Complutum*), gr. *σύγγονος, πρόγονος, ἐπίγονος* al costat de *γενέσθαι, ἔξοχή* al costat d'*ἔχειν, συμφορά* al costat de *φέρειν* i *συμφέρειν*, etc. (veg. més en DCEC I, 866s1-12, 867a1-4).

La deducció a treure per part nostra de l'existència de *COMBORTIA 'con-cubina', segura des de l'hispano-romànic antic o hispano-llatí, és que hi havia d'haver també un BERT- o BERTIO-: però aquest havia de significar 'jaç' o 'llit' o 'jeure' en general, però no ens podem detenir gaire en un sentit de 'bressol' o 'llit per a criatures', i ni en el de 'bressar, gronxar' en tant que conduïxi a la idea de 'bressol, llit que branda'. Es tracta de coses d'adults, de gent que usa llits o jaços grans i quiets. I això imposa una revisió més aviat incrèdula de l'etimologia de Kleinhans (després consagrada per Wartburg), atesa amb més o menys dubtes per tots els qui vinguerem després; l'actitud més escèptica de M-L. potser era la més justa, si bé no dugué lluny.

S'haurà d'abandonar del tot la idea de Kleinhans? En definitiva potser no, sobretot si podem comptar en ferm amb l'antiguitat d'aquest cèltic BERTA- 'sacsejar, fer trontollar'.²⁰ Ho podem esperar així. I llavors hi ha una solució raonable. Un mot d'una forma *BERTIO-/BRETIIO- o BERCE-/BERCIO- d'origen promà i potser indoeuropeu, que amb el sentit de 'llit, jaç' (sovint 'jaç de varetes o vímetes', llavors també 'panera'), i del qual derivà, segons la morfologia indoeuropea, el terme jurídic *COMBORTIA 'la que jeu en el mateix llit', en entrar en contacte amb un verb *BERTA- 'sacsejar, fer trontollar o oscillar', s'especia-

litzà en el sentit de 'llit o jaç gronxadís', o sigui 'bressol': el mateix fet de ser un llit de criatura con-duïa aleshores al predomini, en aquest sentit, del diminutiu *BERTIOLUM — però sense que la derivació diminutiva fos essencial (i per tant port. *berço*, gall. *berce*, leon. *brizo*, etc., cat. i oc. dial. *bres*). Per altra banda el grup o consonant palatal o palatalitzada, nascut en BERTIO-/BERCE- i en COMBORTIA, contaminant-se des d'aquets substantius al verb, canviava recíprocament *BERTA- 'sacsejar' en la forma verbal de consonantisme semblant BERTIARE (o -CIARE?) que des de 'fer brandar' s'especialitzà des de llavors en el sentit de 'gronxar, bressolar'.

Gènesis complexes de noves famílies de mots! Que siguin complexes no ens ha de fer dubtar de la realitat i freqüència de tals re-creacions, tan repetides en els llenguatges mixtos, en els països de substrat. I què és tot el món indoeuropeu si no això? Gal dament sorotàptic, i lligur, i proto-basc i berbero-iberoid; germànic sobre cèltic, protofinès o proto-renà sorotàptic; grec sobre pelasgo-tràcic; llatí dament «mediterrani», ibèric, cèltic i... dament de tot.

Altrament advertim bé que ací l'essencial no és pas la identitat precisa dels dos elements encreuat, que pogueren ser uns altres, sense que canviï del tot la combinació etimològica i menys l'essència d'aquest procés creatiu. D'una banda, en el tipus *COMBORTIA podríem mirar també un homòleg o una lleu variant de l'irl. ant. *combrit* 'dona prenyada', de transparent formació paleocèltica i indoeuropea, si bé no em sembla possible acabar de decidir si remunta fins a un *CŌMBŌRENTĪ (= irl. ant. *birit* 'fecunda', *BHÉRENTĪ, més el prefix aspectual CON- i la consegüent apofonia E/O) o si no és més que un *COMBORTĪ, de forma encara més acostada a la nostra. De la idea de 'la dona que pareix per a un home', 'la que li aporta fills bords' (*fillos de ganancia* que deien en cast. ant., *fillos de gāança* gall. ant.) també es podia arribar a una romanització heteròclita *COMBORTIA 'barragana' (fins i tot no fóra inconcebible una derivació regressiva BERTIUM partint d'aquest *COMBORTĪ, en el moment inicial, merovingi-visigòtic, en què els quatre quints de les gallo- i hispano-romanes no podien aspirar més que a tan humil paper en el palau del senyor germànic).

D'altra banda pot ser que BERTO- vagi significar 'bastida o base d'un jaç' com a derivat del cèlt. o sorot. BERŌ 'jo porto', i que sigui merament aquest el que ha donat *BERTIUM i *BERTIARE. Un mot de formació tan simple i elemental es pot haver creat repetidament en moltes varietats i èpoques indoeuropees, i així com el tenim en l'angl. *berth* 'llitera (en un vaixell)' [S. XVII, però com a terme específic del llenguatge nàutic pot ser que ja existís en anglo-saxó i no fos recollit], i el mateix BERTO-/BRETO- és ben conegut des del cèltic antic, irl. ant. *breth* 'fet de portar o estar prenyada', hrit. *bryd*, gal (*vergo*)*breton* 'judici', bret. *berz* 'defensa, benestar'; el fet és que el mot reapareix amb el sentit que podríem parafrasejar com a 'bressol d'un vaixell naixent' o 'recipient d'un ani-